

ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИРОДООРІЄНТОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ

О. М. КУТИК

Україна, Запоріжжя, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

С. Г. ТАНЬКО

Україна, м. Кам'янка-Дніпровська Запорізької області, відділ освіти Кам'янсько-
Дніпровської районної ради

Аналізуючи ситуацію, що склалася у сучасному світі, можливо виділити основні проблеми, вирішення яких покладено на людство. Серед них – формування інформаційного суспільства та подолання екологічної кризи.

Сьогодні є притаманним прискорений процес морального і фактичного знецінення та старіння знань і умінь фахівця. Відбувається колосальне прискорення темпу девольвації раніше набутих знань. Цей процес девольвації знань оголив проблему необхідності формування самоосвітньої як складової професійної компетентності фахівців в системі безперервної (післядипломної) освіти, в тому числі і педагогів.

Соціокультурна природа головного чинника екологічної кризи зумовлює необхідність глибинної трансформації системи домінуючих у суспільстві цінностей, екологізацію та гуманізацію ціннісних орієнтацій соціуму і людини. У розв'язанні цього важливого завдання освіти відводиться особливе місце з огляду на те, що у сучасному світі найбільш дієвим інститутом соціалізації особистості, здатним забезпечити інтеріоризацію екологічних цінностей, є система освіти.

Один з напрямків методичної роботи педагогічного колективу Кам'янсько-Дніпровської ЗОШ I-III ступенів № 3, обумовлений вищезазначеними чинниками, є саме формування самоосвітньої компетентності вчителя в умовах запровадження природоорієнтовної діяльності школи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, де розглядається питання самоосвіти, показав, що на сьогодні вивчені важливі питання теорії та практики самоосвіти дорослої людини (А.К. Громцева, Н.В. Кульміна, І.Л. Наумченко, Г.С. Сухобська та інші), досліджені шляхи та засоби формування потреб в самоосвіті (В.К. Буряк, І.А. Редковець та інші). Однак в сучасних умовах мова йде про компетентність як про нову

одиницю виміру освіченості людини, при цьому увага акцентується на результатах навчання, в якості яких розглядається не сума знань, а здатність особистості діяти в різних нестандартних ситуаціях. Вивчення літератури приводить до висновку, що в педагогічній науці питання формування самоосвітньої компетентності вчителя розглядалося в різних аспектах, але системного підходу до післядипломного педагогічного процесу не було.

Самоосвітню компетентність ми розглядаємо як інтегровану якість особистості, що характеризується наявністю певним чином організованих і структурованих знань, самоосвітніх умов і навичок, мотивів, інтересу до самовдосконалення, досвіду самостійної діяльності, спрямованістю на освіту впродовж життя, цінних орієнтацій, що дозволяють їй успішно вирішувати питання власних самореалізацій, самовиховання та саморозвитку [2, с. 178].

Внутрішня структура самоосвітньої компетентності будується на основі:

- розуміння особистих потреб на підставі самоаналізу, самопізнання, самообліку сильних і слабих сторін своєї діяльності;
- уміння розробляти та виконувати програми самоосвіти з урахуванням особистих потреб і потреб суспільства;
- впорядкування свої знань, знаходження зв'язків між ними;
- критичного ставлення до будь-якої отриманої інформації, вироблення особистісної позиції в процесі здобуття певних знань;
- уміння розв'язувати різноманітні проблеми на основі здобутих самостійно знань;
- гнучкості застосування набутих знань, умінь і навичок в умовах швидких змін;
- представленні, обґрунтуванні та захисті отриманого результату;
- знаходженні нестандартних нових рішень на основі самостійно здобутих знань;
- використанні та отриманні інформації різноманітних баз даних, джерел інформації;
- уміння використовувати нові технології інформації та комунікації;
- адекватного оцінювання значення здобутих знань у своїй діяльності;
- уміння співпрацювати з іншими людьми, здобувати знання шляхом колективної діяльності;
- прийнятті рішень на основі співробітництва, толерантного ставлення до опозиційної точки зору;

– відповідальності до організації своєї самоосвітньої роботи; постійний самоаналіз та самоконтроль за самоосвітньою діяльністю [4, с. 60].

Таким чином, самоосвітня компетентність розглядається нами в поєднанні мотиваційного, пізнавального, емоційно-вольового (особистісного) й змістовно-процесуального (технологічного) компонентів [2, с. 178].

Сьогодні для Кам'янсько-Дніпровської ЗОШ I-III ступенів № 3 є досить актуальною тема екологізації освітнього процесу, який педагогічний колектив розглядає як діяльність по формуванню екологічного мислення, поширенню екологічної культури не тільки серед учнів та батьків, а й педагогів. Основою цієї діяльності виступає виховання відчуття відповідальності за збереження життєздатного середовища і благополуччя біосфери в цілому, що спричиняє за собою необхідність залучення суб'єктів освітнього процесу до конкретних видів діяльності, пов'язаних з природоорієнтованою роботою.

Визначимо психолого-педагогічні особливості та складові організації методичної роботи, які сприяють формуванню самоосвітньої компетентності вчителя в умовах запровадження природоорієнтовної діяльності навчального закладу.

До складових системи методичної роботи педагогічного колективу із зазначеної проблеми входять: колективні форми роботи (засідання шкільних методичних об'єднань вчителів, творчої групи вчителів природничого циклу, робота постійнодіючого семінару з питання формування змістовно-процесуального компоненту самоосвітньої компетентності вчителя – в межах наукової роботи, участь у педагогічних виставках, педагогічних читаннях) та індивідуальні форми роботи (взаємовідвідування занять та позакласних заходів; консультування вчителів, участь вчителів у дистанційній освіті) тощо.

До психолого-педагогічних особливостей формування самоосвітньої компетентності вчителя ми відносимо наступне:

1) врахування при плануванні та організації методичної роботи того факту, що вчитель усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю;

2) визнання то, що вчитель володіє життєвим, професійним, соціальним досвідом, який стає важливим джерелом його самонавчання;

3) прийняття то, що в основі готовності вчителя до навчання лежить прагнення вирішити свої життєво важливі проблеми і досягти конкретні цілі;

4) забезпечення можливості педагогам невідкладної реалізації отриманих знань, умінь, навичок, якостей;

5) розуміння того, що самоосвітня діяльність педагога значною мірою зумовлена [5, с. 22].

Планування форм і методів методичної роботи, по-перше, має залежати від вікової стратифікації педагогів, які залучені до методичної роботи. Кращим є варіант поділу їх на підгрупи в залежності від віку. По-друге, беручи до уваги той факт, що будь-яке сприймання і засвоєння матеріалу в процесі навчальної діяльності лежить в полі пізнавальних можливостей кожної людини, слід звернути увагу на поняття когнітивного стилю – тобто індивідуального способу пізнавальної можливості індивіда, через призму якого і відбувається сприймання, обробка, аналіз і опрацювання інформації. По-третє, необхідно враховувати, що самоосвітня діяльність дорослої людини має бути вмотивованою. Мотив – це те, заради чого здійснюється діяльність, «в якості мотиву можуть виступати предмети зовнішнього світу, уявлення, ідеї, почуття і переживання. Словом, все те, в чому знайшла своє втілення потреба» [1, с. 53]. При цьому підкреслимо, що поняття «мотивація» розглядається як «складний механізм співвіднесення особистістю зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки, які визначають виникнення, напрямок, а також способи здійснення конкретних форм діяльності» [3, с. 148].

Саме на цих засадах побудована методична робота з педагогічним колективом навчального закладу. Вона планується на підставі попередньої діагностики рівня сформованості професійної компетентності вчителя та визначення його основних потреб та мотивів в професійній діяльності.

Таким чином, самоосвітня компетентність розглядається як складова професійної компетентності та виявляється у якості особистості, що характеризує її здатність до систематичної, самостійно організованої діяльності, спрямованої на продовження власної освіти в загальнокультурному та професійному аспектах. Формування самоосвітньої компетентності педагога в умовах запровадження природоорієнтованої діяльності школи відбувається під час організації та здійснення методичної роботи колективу на підставах андрагогічного підходу.

Література:

1. Божович Л. И. Избранные психологические труды / Под ред. Д. И. Фельдштейна. – Москва – Воронеж, 1997. – 352 с.
2. Бухлова Н. В. Психолого-педагогічні умови підготовки вчителів до формування самоосвітньої компетентності учнів у процесі післядипломної педагогічної освіти / Н. В. Бухлова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : науковий збірник. Вип. 7 (17). До 175-річчя НПУ імені М. П.

Драгоманова / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; редкол. В. П. Андрущенко (голова) [та ін.]. – Київ : НПУ, 2007. – С.174-179.

3. Джидарьян И. А. О месте потребностей, эмоций и чувств в мотивации личности. / И. А. Джидарьян // Теоретические проблемы в психологии личности / Отв. ред. Е. В. Шорохова. – М. : Наука, 1974. – С. 145–169.

4. Добридень А. Формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя засобами інтерактивного навчання / Алла Добридень // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2010ю – № 1. – С. 59-64.

5. Кезин В. Г. Психолого-педагогические особенности обучения взрослых / В. Г. Кезин // Вестник ПНИПУ. Социально-экономические науки. – 2012. –№ 17 (44). – С. 21–26.

Надійшло до редакції 10.10.2013 року